

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Gustave Flaubert
MADAME BOVARY

Ovaj roman deo je svetskog javnog književnog dobra.
Translation Copyright © 2015 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01336-8

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Gospoda Bovari

~ GISTAV FLOBER ~

Preveo Dušan L. Đokić

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2015.

Mariju Antoanu Žilu Senaru,
članu Advokatske komore, bivšem predsedniku
Narodne skupštine i ministru unutrašnjih poslova

Dragi i slavni prijatelju,

*Dopustite mi da napišem vaše ime na početku
ove knjige, iznad posvete; jer njeno objavljivanje
dugujem, pre svega, vama. Prošavši kroz vašu
veličanstvenu odbranu, moje delo steklo je i za mene
samog neočekivan ugled. Primite, dakle, ovde izraz
moje zahvalnosti, koja, ma kako velika bila, neće
nikad biti na visini vaše rečitosti i vaše odanosti.*

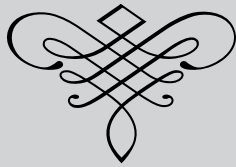
GISTAV FLOBER
Pariz, 12. aprila 1857.

I

---

*Želela je u isti mah
i da umre i da živi u Parizu.*

1

Bili smo u učionici kad uđe direktor, a za njim jedan *novi momak* u varoškom odelu i školski sluga koji je nosio veliki radni sto. Oni koji su spavali probudiše se, i svaki se diže kao iznenađen usred rada.

Direktor nam dade znak da sednemo, pa onda, okrenuvši se vaspitaču: – Gospodine Rože – reče mu poluglasno – evo vam jednog učenika kojeg vam preporučujem. On će sad u peti razred. Ako bude dobro učio i dobro se vladao, preći će *među starije*, među koje spada po svojim godinama.

Novi momak, koji je bio ostao u uglu, za vratima, tako da se jedva video, bio je dečko sa sela, od svojih petnaest godina, i rastom viši od svih nas. Imao je kosu odsečenu ravno na čelu, kao seoski pojac, i izgled mirnog i vrlo zbunjenog dečka. Iako nije bio širok u ramenima, njegova bluza od zelene čohe s crnim dugmićima mora da ga je stezala pod pazuhom; a pod izrezom za rukave video se crven zglavak naviknut da bude go. Njegovi listovi u plavim čarapama izlazili su iz nekih žučkastih pantalona, jako zategnutih uprtama. Na nogama je imao teške cipele, rđavo očišćene, okovane klincima.

Otpoče preslišavanje. On je napregnuto slušao, pažljivo kao u crkvi propoved, ne usuđujući se ni noge da prekrsti niti da se nalakti; i u dva časa, kad zvono zazvoni, vaspitač morade da ga opomene da s nama zajedno izađe iz klupe i stane u red.

Imali smo običaj da ulazeći u razred pobacamo kape na zemlju, da bi nam zatim ruke bile slobodnije; trebalo je još s praga zavitlati ih pod klupu, tako da udare o zid i dignu što više prašine; takva je bila *moda*.

Ali bilo da nije opazio šta smo mi uradili, bilo da nije smeo to i sam da uradi, molitva je bila očitana, a novi je još jednako držao svoju kapu u krilu. Bila je to jedna od onih kapa „mešovitog stila“ u kojima se nalaze sastojci kalpaka, poljske čapaske, krutog šešira, kožne i spavaće kape, rečju – jedna od onih jadnih stvari bez imena čija je nema ružnoća duboko izražajna, kao lice u glupaka. Jajasta i proširena kitovim kostima, ona je počinjala s tri kružna valjka; potom su se naizmenice nizala, odvojena crvenom vrpcom, romboidna parčad od kadife i zečje kože; zatim je dolazila neka vrsta kese koju je završavao jedan mnogougao, postavljen debelom hartijom i izvezen unaokolo nekom zapletenom šarom, s kojega je, na dugom i isuviše tankom gajtanu, visila malena poprečnica od zlatne žice, mesto rojtice. Kapa je bila nova; zaklon od kože se sijao.

– Ustanite – reče mu profesor.

On ustade; kapa pade. Ceo se razred poče smeјati.

On se saže da je dohvati. Njegov sused obori je laktom; on je ponovo diže.

– Ostavite već jednom tu kacigu – reče mu profesor, koji je bio čovek pun duha.

Đaci prasnuše u gromoglasan smeh koji mnogo zbuni sirotog dečaka, tako da nije znao da li mu kapu valja zadržati u ruci, ostaviti je na zemlji, ili je metnuti na glavu. On sede i stavi je u krilo.

– Ustanite – ponovi profesor – i recite mi kako se zovete.

Novi momak promrmlja neko nerazumljivo ime.

– Ponovite!

Začu se isto mrmljanje slogova koje poklopiše povici celoga razreda.

– Glasnije! – viknu profesor. – Glasnije!

Novi momak onda očajno pribra svu svoju odvažnost, otvori grdna usta i viknu iz sveg grla, kao da hoće nekoga da dozove, ovu reč: *Šarbovari*.

Odjednom, diže se graja sa svih strana u isti mah i stade rasti, *crescendo*, s vikom i cikom (urlalo se, lajalo, udaralo nogama: *Šarbovari, Šarbovari!*); zatim se nastavljala u pojedinačnim uzvicima, stišavajući se s teškom mukom, obnavljajući se ponekad odjedanput duž cele jedne klupe, na kojoj bi još ovde-onde, kao rđavo udešena žabica, zapraštao nečiji prigušeni smeh.

Ali pod pljuskom *pensuma** red se povratio malo-pomalo, i profesor, uspevši da sazna ime „Šarl Bovari“ (pošto je tražio da mu se ono kaže

---

* Zadaci za kaznu. (Prim. prev.)

slog po slog, da mu se napiše i pročita), naredi odmah siromašku da sedne u klupu za najgore, pod samom katedrom. Ovaj se diže s mesta, ali pre no što će poći, zastade.

– Šta tražite? – upita ga profesor.

– Moju ka... – reče *novi momak* plašljivo, nepokojno se osvrćući.

– Pet stotina stihova za kaznu ceo razred! – izgovoreno veoma lju-titim glasom, spreči, kao ono *Quos ego*,* *novi urnebes*. – Ta umirite se već jednom! – nastavi profesor gnevno; i brišući znoj sa čela maramom koju beše izvadio iz kape: – A vi, *novi*, vi ćete mi dvadeset puta napisati reči *ridiculus sum*.**

Zatim dodade blažim glasom:

– Naći ćete kapu, niko vam je nije ukrao!

Sve se opet stiša. Glave se nagnuše nad vežbanke i *novi momak* ostade puna dva časa primerno miran, mada bi ga s vremena na vreme pokoja kuglica od hartije, hitnuta vrhom pera, zvrncnula u lice. On bi se obrisao rukom i ostao bi miran, oborenog pogleda.

Uveče u učionici on izvadi iz svoga radnog stola rukave za rad, dovede u red svoje sitnice i brižljivo išparta hartiju. Videsmo ga kako savesno radi, tražeći u rečniku svaku reč i trudeći se neobično mnogo. Blagodareći bez sumnje toj dobroj volji koju je dokazao, on nije dospao u niži razred; istina, prilično je dobro znao zadatke, ali nije imao lakoće i otmenosti u izrazima. Latinski je počeo učiti kod sveštenika iz svog sela, pošto su ga roditelji, iz štednje, poslali u gimnaziju što su kasnije mogli.

Njegov otac, gospodin Šarl Deni Vartolomej Bovari, nekadašnji hirurški pomoćnik, kompromitovan oko 1812, prilikom regrutacije, zbog čega je morao u to vreme dati ostavku u službi, bio se tada koristio svojim ličnim preimućtvima da se uzgred dokopa jednoga miraza od šezdeset hiljada franaka koji mu se nudio uz kćer jednoga trgovca galanterijskom robom, zaljubljen u njegovo držanje. Lep čovek, hvalisavac, koji je zveckao mamuzama, sa zaliscima koji su se sastavljali s brkovima, s prstima okićenim prstenjem, a u odelu živih boja, on je izgledao kao junak i bio okretan kao kakav trgovački agent. Kad se oženio, živio je dve-tri godine na račun ženine imovine: jeo je dobro, ustajao kasno, pušio na velike lule od porcelana, vraćao se uveče tek po svršenoj predstavi u pozorištu

---

* Lat. Morao bih... – Reči iz Vergilijeve *Enejde*, koje izražavaju srdžbu i pretnju. (Prim. prev.)

** Lat. smešan sam. (Prim. prev.)

i redovno posećivao kafane. Tast mu umre i ne ostavi bogzna šta; to ga naljuti, te se upusti u fabričke poduhvate, izgubi u njima nešto novca, pa se zatim povuče na selo, gde *htede da dê sebi važnosti*. Ali kako se u poljoprivredu nije nimalo bolje razumeo no u izradu katuna, kako je jahao konje umesto da ih upotrebljava za oranje, pio jabukovaču u bocama umesto da je prodaje u buradima, jeo najlepšu živinu iz svog dvorišta i mazao lovačku obuću slaninom od svojih svinja, on ubrzo uvide da je bolje okaniti se svake spekulacije.

Za dve stotine franaka godišnje nađe pod zakup u jednome selu, na granici Koa i Pikardije, jedan stan, napola farmu a napola vilu, i ogorčen, mučen grizom savesti, okrivljujući nebo, zavidljiv prema svakome, zavrta se još u svojoj četrdeset petoj godini, sit ljudi, kako je govorio, i rešen da živi u miru.

Njegova žena beše ranije strasno zaljubljena u njega; ona ga je volela bezgranično, ponizno i to ga je još više odvojilo od nje. Nekad vesela, razgovorna i zaljubljena, ona je, zalazeći u godine, postajala (kao što vino na vazduhu prelazi u sirće) pakosna, džangrizava, nervozna. Koliko li je propatila, ne žaleći se, u prvo vreme, kad ga je videla kako trči za svim seoskim devojčurama, i kada joj se s dvadeset rđavih mesta vraćao uveče s otupljenim osećajima i zaudarajući sav na alkohol. Najzad joj se uzbuni ponos. Ona je od tada ćutala, gutajući gnev u nemome stoicizmu koji je sačuvala do smrti. Bila je neprestano u poslu, trčala. Išla je zvaničnim zastupnicima, predsedniku, vodila računa o meničnim rokovima, moljaka za produženje tih rokova; a u kući je peglala, šila, prala, nadgledala radnike, isplaćivala račune, dok je on, ne brinući se ni za šta, večito obuzet nekom turobnom sanjivošću, iz koje se budio samo da joj kaže nešto neprijatno, povazan, pušio kraj vatre, pljuckajući u pepeo.

Kad je dobila dete, moradoše ga dati dojilji. Vrativši se svojim roditeljima, mališan je mažen kao kakav princ. Majka ga je hranila slatkim; otac ga je puštao da trči bez obuće, i da bi se pokazao filozof, govorio čak da bi mogao ići i sasvim nag, kao porod životinja. Protivno materinskim težnjama, on je imao u glavi izvestan muški ideal detinjstva, po kome se trudio da vaspita svoga sina, hoteći da se odgaja surovo, spartanski, da bi očvrstnuo i ojačao. Slao ga je da spava u hladnoj sobi, učio ga da pije dosta ruma i da ismeva litije. Ali po prirodi miran, dečko je rđavo odgovarao na njegove napore. Majka ga nije odvajala od sebe; ona mu je izrezivala hartiju, pričala priče, zabavljala se s njim u beskrajnim

monolozima, punim setne veselosti i brbljivog tepanja. Usamljena u svome životu, ona prenese na ovu detinju glavu svu svoju rasturenu, uništenu sujetu. Snevala je o visokim položajima, videla ga je već velika, lepa, duhovita, u službi, kao inženjera ili sudiju. Ona ga nauči da čita, pa ga je čak naučila da na jednom njenom starom klaviru peva dve-tri male romanse. Ali na sve to, gospodin Bovari, koji je malo polagao na knjigu, govoraše: *Ništa to ne vredi. Zar će oni ikad imati čime da ga izdržavaju u državnim školama, da mu kupe kakvo zvanje ili da otvore kakvu trgovinu? Uostalom, kad je čovek drzak, uvek u svetu dobro prolazi.* Gospođa Bovari grizla je usne, a dete skitalo po selu.

Ono je išlo za ratarima i busenjem udaralo gavranove koji su odletali. Jelo je dudinje duž jendeka, čuvalo ćurke s jednom motkom, prevrtalo seno na pokošenim livadama, jurilo po šumi, igralo se škole pod crkvenim vratima, kad je kiša, a o velikim praznicima preklinjalo crkvenjaka za dopuštenje da zvoni, da se celim svojim telom obesi o veliki konopac, pa da uživa kako ga nosi uvis pri svome dizanju.

Zato i izraste kao hrast. Dobi snažne ruke i zdravu boju.

Kad mu je bilo dvanaest godina, njegova mati izradi da počne učiti. Obučavanje bi povereno parohu. Ali ti časovi behu tako kratki i tako retki da od njih nije moglo biti bogzna kakve koristi. Oni su držani u slobodnim trenucima, u sakristiji, s nogu, na brzu ruku, između kakvog krštenja i opela; ili je paroh slao po svog učenika posle Angelusa,* kad nije imao nikuda da ide. Tada bi otišli u njegovu sobu i seli: komarci i noćni leptiri obletali su oko sveće. Bila je vrućina, dete bi zaspalo; a paroh koji bi zadremao s rukama na trbuhu ubrzo bi zahrkao otvorenih usta.

Drugi put opet, kad bi paroh, vraćajući se s pričešćem od kakvog bolesnika iz okoline, spazio Šarla kako igra po polju, on bi ga dozvao, pridikovao mu jedno četvrt časa i koristio se tom prilikom da traži od njega da mu menja glagole pod kakvim drvetom. Prekinula bi ih kiša ili kakav poznanik koji je prolazio. Uostalom, on je uvek bio zadovoljan njime, govorio je štaviše da *mladi čovek* ima vrlo dobro pamćenje.

Šarl nije mogao ostati na ovome. Gospođa je bila vrlo odlučna. Postiđen, ili bolje reći zamoren, otac popusti bez otpora, te se čekalo još godinu dana, dok dečko ne primi prvo pričešće.

---

* Molitva Bogorodici. (Prim. prev.)

Prošlo je još šest meseci, i iduće godine Šarla su najzad poslali u gimnaziju u Ruanu, gde ga je otac lično odveo krajem oktobra, u vreme svetoromanskog vašara.

Sad bi ma kome od nas bilo nemogućno setiti se nečeg naročitog o njemu. To je bio miran dečko koji se igrao na odmoru, radio u učionici, slušao u razredu, dobro spavao u zajedničkoj sobi za spavanje, dobro jeo u trpezariji. Nadzor nad njim vodio je jedan gvoždarski trgovac iz ulice Gentera, koji ga je izvodio jedanput mesečno, nedeljom, posle zatvaranja dućana, slao u šetnju do pristaništa da gleda lađe, a zatim ga već u sedam časova, pre večere, vraćao u gimnaziju. Svakoga četvrtka uveče on je pisao majci dugačko pismo, crvenim mastilom i s tri oblande; zatim je pregledao svoje beleške iz istorije, ili je čitao jednu staru knjigu *Anaharzisa*,* koja se povlačila po učionici. U šetnji je razgovarao sa slugom, koji je bio sa sela kao i on. Budući da je bio vrlo marljiv, on se među svojim drugovima održa uvek otprilike u sredini; jedanput štaviše dobi prvu pohvalu iz prirodopisa. Ali ga pri kraju trećeg razreda roditelji izvadiše iz gimnazije i dadoše da uči medicinu, uvereni da će moći sam dogurati do ispita zrelosti.

Mati mu izabra jednu sobu na četvrtom spratu, koja je gledala na O de Robek, kod nekog bojadžije, njenog poznanika. Ona pogodi za sina stan i hranu, nabavi mu nameštaj, jedan sto i dve stolice, donese od kuće staru postelju od trešnjinog drveta, kupi još malu gvozdenu peć i nešto drva da se njeno siroto dete greje. Zatim ode, posle nedelju dana, pošto mu je nebrojeno puta savetovala da se dobro vlada, sad kad će biti repušten samome sebi.

Raspored predavanja koji pročita na objavi čisto ga zbuni: predavanje iz anatomije, predavanje iz patologije, predavanje iz fiziologije, predavanje iz farmacije, predavanje iz hemije, pa iz botanike, pa iz klinike, pa iz terapeutike, ne računajući higijenu i medicinske predmete, sve imena čiju etimologiju nije znao i koja su mu se učinila kao mnoga vrata na oltarima punim uzvišene tame.

Od svega toga on ne razumede ništa; slušao je, ali nije shvatao. Međutim, radio je, imao je povezane beleške, išao je na sva predavanja, u bolnici nije propuštao nijedan pregled. Vršio je svoj svakodnevni rad kao baštovanski konj koji vezanih očiju ide ukrug, ne znajući kakav posao obavlja.

---

* Reč je o *Putovanju mladoga Anaharzisa* od Bartelemija (1750–1830). (Prim. prev.)

Da bi mu uštedela trošenje, mati mu je svakih nedelju dana slala po nosaču komad pečene teletine, što je doručkovao ujutru po povratku iz bolnice, lupkajući pri jelu nogama o zid. Zatim je valjalo trčati na predavanje, u amfiteatar, u bolnicu, i vratiti se kući kroz tolike ulice. Uveče, posle mršave večere kod gazde, odlazio je u svoju sobu i nastavljao učenje u mokrom odelu koje se pušilo na telu ispred zažarene peći.

Za vreme lepih letnjih večeri, u doba kad su tople ulice puste i kad se sluškinje igraju loptama pred vratima, on bi otvorio prozor i nalaktio se. Reka, koja je od toga ruanskog kraja načinila neku odvratnu malu Veneciju, proticala je dole, ispod njega, žuta, ljubičasta ili plava, između mostova i rešetaka. Radnici, čučajući na obali, prali su ruke u vodi. Na motkama koje su virile s tavana sušila su se na vazduhu povesima pamuka. Prema njemu, iznad krovova, pružalo se prostrano čisto nebo, s crvenim suncem koje je zalazilo. Kako je prijatno moralo biti tamo! Kakva svežina u bukovoj šumi! I on otvaraše nozdrve da se nadiše prijatnog poljskog vazduha koji nije dopirao do njega.

Omršavi, izduži se, i lice mu dobi neki tužan izraz koji ga učini gotovo zanimljivim.

Sasvim prirodno, iz nemarnosti, on se postupno okanu svih dobrih odluka. Jedanput izostade s pregleda u bolnici, sutradan s predavanja, i uživajući u lenjosti, malo-pomalo prestade sasvim da ih pohađa.

Uobičaji da zalazi u kafanu i poče strasno igrati domine. Zatvoriti se svako veče u kakav prljav javni lokal da po mramornim stolovima lupa malim ovčjim kostima obeleženim crnim tačkama, to mu se činilo kao dragocen dokaz njegove slobode koji ga je ispunjavao poštovanjem prema sebi samom. To beše za njega kao stupanje u društvo, pristup zabranjenim uživanjima; i ulazeći, spuštao je ruku na bravu vrata s gotovo čulnom radošću. Tada se u njemu razviše mnoga osećanja koja su dotad bila ugušena; nauči napamet neke pesmice koje je pevao u društvima u koja je zalazio, poče se oduševljavati Beranžeom, nauči spravljati punč i, najzad, poznade ljubav.

Zahvaljujući ovim pripremnim radovima, sasvim propade na ispitu za lekarskog pomoćnika. A te iste večeri očekivali su ga kod kuće da proslave njegov uspeh!

On ode peške i zaustavi se na ulazu u selo, gde pozva mater i sve joj ispriča. Ona mu oprost, pripisujući njegov neuspeh nepravdi ispitivača, te ga malo obodri, uzimajući na sebe da tu stvar uredi. Tek posle pet

godina saznade gospodin Bovari šta se u stvari zbilo; a kako je to bilo odavno, on se pomiri s tim, ne mogavši uostalom pretpostaviti da je čovek kome je on otac – glupak.

Šarl, dakle, ponovo prionu na rad i bez prekida se spremi za ispite iz svih predmeta – sva je pitanja naučio napamet. Položio je s prilično visokom ocenom. Radosnog li dana za njegovu mater! Priredili su mu veliku gozbu.

Gde sad da počne lekarsku praksu? U Tostu. Tu je bio samo jedan stari lekar. Gospođa Bovari odavno je već iščekivala njegovu smrt, i čiča još ne beše skrstio ruke a Šarl se već nastani preko puta kao njegov naslednik.

Ali vaspitati sina, dati ga da izučići medicinu i pronaći Tost za lekarsku praksu, to još nije bilo sve: trebalo mu je naći ženu. I majka mu je nađe: udovicu jednog sudskog izvršitelja iz Djepa, koja je imala četrdeset pet godina i hiljadu i dve stotine franaka dohotka.

Mada je bila ružna, suva kao trska i puna bubuljica kao proleće pupoljaka, gospođa Dibik nije bila bez prosilaca. Da bi postigla cilj, gospođa Bovari bi primorana da ih sve ukloni, štaviše, uspe da osujeti vrlo vešto spletke jednoga mesara za koga su se zauzimali popovi.

Šarl beše nazreo u braku popravku svoga stanja, zamišljajući da će biti slobodniji i da će moći raspolagati svojom ličnošću i svojim novcem. Ali je njegova žena postala gospodar u kući; morao je pred svetom da pazi šta će govoriti, da po njenoj zapovesti često opominje pacijente koji nisu plaćali. Ona je otvarala njegova pisma, motrila na svaki njegov korak i prisluškivala na vratima kako pregleda bolesnike u kabinetu kad je u njemu bilo žena.

Svako jutro morala joj se donositi čokolada, ukazivati najveća pažnja. Ona se neprestano žalila na živce, na prsa, na neraspoloženje. Škodio joj je bat koraka; kad bi muž otišao, samoća bi joj bivala odvratna; ako bi joj se vratio, učinio je to svakako samo da vidi kako umire. Uveče, kad bi se Šarl vratio kući, ona bi izvukla ispod pokrivača dugačke mršave ruke, zagrlila ga, posadila na ivicu postelje pa mu stala kazivati svoje jade: kako je zaboravlja, kako voli neku drugu! Lepo su joj govorili da će biti nesrećna; i završila bi molbom za kakav sirup za popravku zdravlja i za malo više ljubavi.

2

Jedne noći, oko jedanaest časova, probudi ih topot konja koji se zaustavi baš pred vratima. Sluškinja otvori krovni prozorčić i neko vreme stade pregovarati s jednim čovekom koji je ostao dole na ulici. On je bio došao po lekara; nosio je jedno pismo. Natazi siđe niz stepenice drščući od zime; otključa vrata i poskida reze, jednu za drugom. Čovek ostavi konja, i idući za sluškinjom, uđe za njom u sobu. Tu izvadi iz svoje vunenene kape sa sivim kićankama jedno pismo uvijeno u maramu i učtivo ga pruži Šarlu, koji se nalakti na jastuk da ga pročita. Natazi je pored postelje držala sveću. Gospođa, iz stidljivosti, ostade okrenuta zidu, tako da su joj se videla leđa.

To pismo, zapečaćeno malim pečatom od plavoga voska, preklinjalo je gospodina Bovarija da bez oklevanja dođe na farmu Berto da namesti jednu slomljenu nogu. A od Tosta do Bertoa ima dobrih desetak kilometara, preko Longvila i Sen Viktora. Noć beše mračna. Gospođa Šarla Bovarija se bojala da joj se mužu ne desi što na putu. Zato rešiše oboje da momak izmakne napred. Šarl će poći posle tri časa, kad izađe mesec. A izaći će mu u susret jedan dečko, da mu pokaže put do farme i da mu otvori vratnice.

Oko četiri časa ujutru, Šarl, dobro uvijen u ogrtač, krenu za Berto. Još uspavan toplotom sna, on se predade ljuščuščkanju u mirnom kasu svoga konja. I kad bi konj sam od sebe zastao pred kojom od trnjem okružениh jama koje se kopaju na ivici njiva, Šarl bi se prenuo iz sna, setio bi se brzo slomljene noge i pokušao bi da se podseti svih preloma kostiju za koje je

znao. Kiša je bila prestala; dan se pomaljao, i na golim granama jabuka stajale su nepomične ptice čije se sitno perje beše nakostrešilo na hladnom jutarnjem vetru. Ravno polje pružalo se unedogled a drveće oko farme obrazovalo je, u velikim rastojanjima, crnoljubičaste tačke na ovoj prostranoj sivoj površini koja se na horizontu gubila u tamnoj boji neba. Šarl je, s vremena na vreme, otvarao oči; i kako bi mu se duh umorio a san povratio, on bi uskoro zatim pao opet kao u neku sanjivost, u kojoj su se njegovi skorašnji utisci mešali s uspomenama i u kojoj je video samoga sebe dvostruko: kao studenta i kao oženjena čoveka u isti mah, kako leži u svojoj postelji kao malopre i kako prolazi kroz jednu operacionu salu kao nekad. Topli miris obloga i lekova mešao se u njegovoj uobrazilji sa svežim mirisom rose; slušao je kako se gvozdeni prstenovi na bolničkim posteljama kreću po metalnoj šipci i kako njegova žena spava... Kad je prolazio kroz Vasonvil, spazi kraj jarka nekog dečka koji je sedeo na travi.

– Jeste li vi lekar? – upita ga dete.

I kad mu Šarl odgovori, ono uze u ruke svoju drvenu obuću i stade trčati pred njim.

Usput lekar doznade iz pričanja svoga vođe da gospodin Ruo mora da je jedan od najimućnijih zemljoradnika. Slomio je nogu uoči toga dana, kada se vraćao od jednoga suseda gde je praznovao Bogojavljenje. Žena mu je umrla pre dve godine. Imao je samo kćerku, koja mu je pomagala u vođenju kuće.

Brazde što su ih točkovi ostavljali na putu postajahu sve dublje. Bili su blizu Bertoa. Dečko se provuče kroz ogradu, nestade ga; zatim se ukaza na ulasku u jedno dvorište da otvori vratnice. Konj se klizao po nakvašenoj travi. Šarl se saginjaše da prođe ispod grana. Psi iz štenare zalajaše, trzajući lanac kojim behu vezani. Kad uđe u Berto, konj se pod njim poplaši i skoči u stranu.

Bila je to lepa farma. U štalama, kroz otvorena vrata, videli su se krupni konji za oranje, koji su mirno jeli iz novih jasala. Duž zgrada pružalo se veliko đubre koje se pušilo, a po njemu, među kokošima i ćurkama, švrljalo je pet-šest paunova, raskoš dvorišta u Šošoi. Tor beše dugačak ambar, visok, sa zidovima glatkim kao dlan. Pod šupom su bila dvojica velika dvokolica i četiri pluga, s bičevima, amovima, potpunom opremom, čije je pokrivače od plave vune prljala sitna prašina koja je padala s tavana. Dvorište se postupno uzdizalo, zasađeno drvećem u podjednakim rastojanjima, a s bare se čulo veselo gakanje jata gusaka.

Jedna mlada žena, u plavoj vunenoj haljini s tri karnera, iziđe na prag da dočeka gospodina Bovarija, koga uvede u kuhinju, gde je buktala velika vatra. Oko vatre je vrio doručak za ukućane, u malim loncima nejednake veličine. Mokre haljine sušile su se u odžaku. Vatralj, mašice i kljun od meha, svi neobično veliki, sijahu se kao da su od uglačana čelika, dok je po zidovima visilo mnogobrojno kućno posuđe na kome nejednako blistaše svetao plamen s ognjišta, spojen s prvim zracima sunca koji su prodirali kroz prozore.

Šarl se pope na prvi sprat da vidi bolesnika. Nađe ga u postelji: čovek se znojio pod pokrivačima, a pamučnu kapu beše bacio daleko od sebe. To beše omalen debeljko od pedeset godina, bele kože, plavih očiju, ćelava čela i s mindušama u ušima. Pored njega, na jednoj stolici, stajalo je veliko staklo s rakijom iz koga je s vremena na vreme nalivao u čašu da se potkrepi; ali čim vide lekara, njegova se razdraženost stiša, i umesto da psuje, što je već dvanaest časova činio, stade bolno ječati.

Prelom kosti beše prost, bez ikakvih komplikacija. Šarl ne bi smeo poželeti lakši slučaj. I podsećajući se kako se njegovi profesori ponašaju kraj postelje povređenih, on ohrabri bolesnika raznim blagim rečima, hirurškom ljubaznošću, što je kao zejtin kojim se maže operatorski nož. Da bi načinili daščice, poslaše u šupu po letve. Šarl izabra jednu, iseče je na komade i uglača srčom, dok je sluškinja cepala čaršave da pravi zavoje a gospođica Ema se spremala da šije jastučice. Kako joj je dugo trebalo dok je našla kutiju s priborom za šivenje, otac je stade grditi; ona ne odgovori ništa; ali je pri šivenju bola prste, koje je zatim prinosila ustima i sisala.

Šarla iznenadi belina njenih noktiju. Oni behu sjajni, odnegovani, čistiji no ukrasi od slonove kosti iz Djepa, i obrezani u obliku badema. Međutim, ruka joj nije bila lepa, nije možda bila dovoljno bela; bila je malo suva u zglavcima, a i suviše dugačka, bez blagih krivina na oblinama. Što je u nje bilo lepo, to su oči; iako su bile smeđe, činile su se crne zbog trepavica, i njen pogled bio je otvoren, nevin i smeo.

Kad je previjanje bilo gotovo, sam gospodin Ruo pozva lekara da se *malo založi* pre no što ode.

Šarl side u trpezariju u prizemlju. Tu je bilo postavljeno za dvoje, sa srebrnim čašama, na malom stolu, pred jednom velikom posteljom s nebom pokrivenim katunom i sa šarama koje su predstavljale Turke. Osećaše se miris perunike i vlažnog rublja koji je dolazio iz visokog

hrastovog ormara prema prozoru. Na zemlji, po uglovima, behu poređani ispravljani džakovi s pšenicom. To beše pšenica koja nije mogla stati u obližnji ambar, u koji se pelo preko tri kamene stepenice. Kao ukras sobe visila je o klinu, na sredini zida čija se zelena boja skidala pod uticajem šalitre, jedna Minervina glava, naslikana crnom kredom, u pozlaćenom okviru, ispod koje je gotskim pismenima bilo napisano: „Dragom tati.“

U prvi mah, govorilo se o bolesniku, zatim o vremenu, o velikoj hladnoći, o vucima koji su noću krstarili po polju. Gospođici Ruo nije bilo nimalo prijatno na selu, naročito sad kad je gotovo sama morala voditi brigu o farmi. Kako je trpezarija bila hladna, ona je za vreme jela drhtala, što je unekoliko otkrivalo njene mesnate usne, koje je obično grizla kad je ćutala.

Njen vrat izlazio je iz belog, posuvraćenog okovratnika. Njenu kosu, čija dva crna razdeljka izgledahu kao da su od jednog komada – toliko behu glatki, delila je sredinom glave tanka pruga, koja se lako ugibala prema krivini lobanje, ostavljajući nepokriven samo kraj od uveta; kosa talasasta na slepoočnicama sastavljala se pozadi u veliku punđu, što naš seoski lekar opazi prvi put u životu. Obrazi Emini behu rumeni. Između dva dugmeta na struku nosila je, kao kakav muškarac, koštane naočari.

Kada se Šarl, pošto je otišao gore da kaže zbogom starom Ruu, vrati u trpezariju, pre no što će otići, zateče je kako stoji; čela naslonjenog na prozor gledala je u baštu gde vetar beše poobarao pritke od pasulja. Ona se okrete.

– Da ne tražite šta? – upita.

– Moj korbač, molim vas – odgovori on.

I on stade tražiti na postelji, iza vrata, pod stolicama; korbač beše pao na zemlju, između džakova i zida. Gospođica Ema ga spazi; ona se naže nad džakove sa pšenicom. Šarl iz učtivosti priskoči, pa kako je i sam pružio ruku u istoj nameri, oseti kako mu grudi dotakoše leđa mlade devojke koja beše sagnuta pod njim. Ona se ispravi, sva crvena, i pogleda ga preko ramena, pružajući mu korbač.

Umesto da dođe u Berto posle tri dana, kao što je obećao, on dođe odmah sutradan; zatim je dolazio redovno dva puta nedeljno, ne računajući neočekivane posete koje je činio s vremena na vreme, kao slučajno.

Sve je uostalom išlo dobro; ozdravljenje je teklo pravilno; i kad stari Ruo, posle četrdeset šest dana, pokuša da hoda sam po kući, gospodina